

Balatonyi Judit

Szerelem vagy Babaváró?

Házasságkötési láz a koronavírus idején

Love or Loan? Marriage Boom in Pandemic Hungary

“It is more likely that a person will give up their ideas about getting married than give up on someone who holds opposing views or is unable to get married for other (religious, legal) reasons.” This is how one respondent to my first Marriage Questionnaire in 2020 explained their rather unusual views on the motivations for marriage. Reversing the quoted thoughts, based on the results of my marriage research in pandemic Hungary I also saw that not only those who wanted to get married, but also those who had previously opposed marriage, those who had previously been “unable” to marry, often changed their opposing views and got married during the pandemic. They did so at a time when organizing weddings became particularly difficult and uncertain due to pandemic restrictions and tightened regulations. While marriage rates fell significantly in most countries around the world during the pandemic, in Hungary, despite the difficulties, the number of marriages not only did not decline, but increased. What could be behind this demographic phenomenon – loan, love, a new renaissance of the institution of marriage? In my paper, I will seek to answer this question by examining public and political narratives, everyday discourse, and personal experiences during the pandemic based on the results of my digital anthropological research (online questionnaires, digital ethnography, and in-depth interviews) that began in 2019.

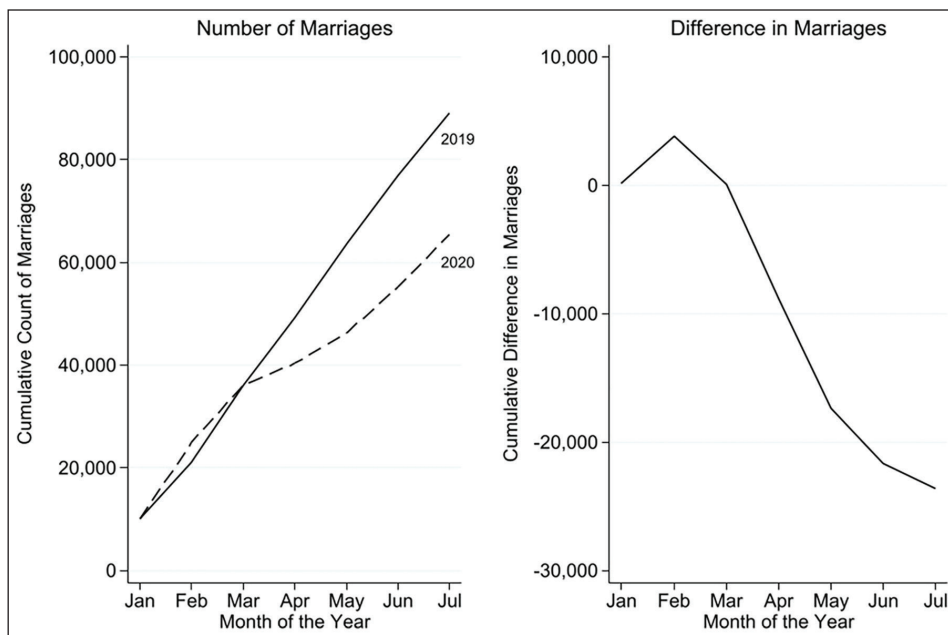
Keywords: anthropology, marriage, getting married, pandemic, love, romantic partnership, collective effervescence

Egy társadalmi jelenség, ami magyarázatra szorul: növekvő házasságkötési ráta a pandémia idején

A nemzetközi társadalmi folyamatokat elemző szociológiai és demográfiai híradások szerint a házasságkötési ráta az esetek többségében világszerte jelentősen

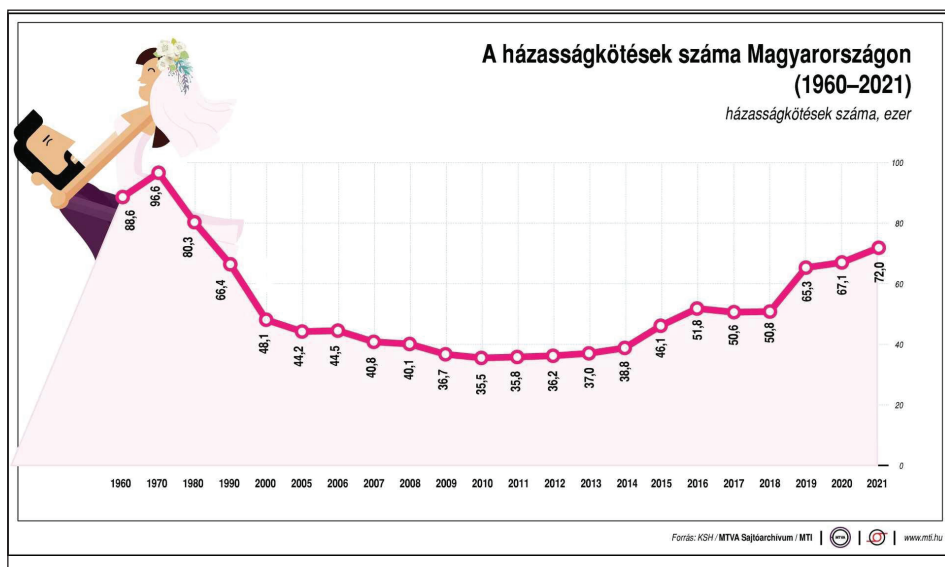
visszaesett a Covid-19 járvány idején. Japánban 37%-os visszaesést tapasztaltak, Olaszországban 80%-osat. Az USA-ban szintén drasztikusan csökkent a házasságkötések száma. A csökkenő házasságkötési rátát elsősorban a világjárvány eredményezte nehézségekkel, problémákkal, a járványkezelés érdekében meghozott korlátozó kormányzati intézkedésekkel (pl. kijárási és gyülekezési tilalommal, az események tiltásával, létszámkorlátozással) magyarázták, számoltak még a Covid-19 párkapcsolatokra, társas kapcsolatokra gyakorolt negatív pszichológiai hatásaival, a pandémia kapcsán kialakult gazdasági instabilitással (munkahelyvesztés, kiszámíthatatlan jövedelem) és a konkrét egészségügyi problémákkal is.¹ Vagyis a kutatások azt emelték ki, hogy a pandémia során meghozott jogi-egészségügyi korlátozások, tiltások és a megváltozott társadalmi-gazdasági körülmények miatt az emberek többségében elhalasztották, lemondták a tervezett házasságkötéseiket.

1. ábra: Házasságkötések USA, Florida 2019–2020²

¹ L. REYNOLDS 2020; WAGNER – CHOI – COHEN 2020.

² WAGNER – CHOI – COHEN 2020.

2. ábra: Házasságkötések Magyarországon (1960–2021)

Forrás: KSH, MTV Sajtóarchívum / MTI

Európai kontextusba is helyezve, a vírushelyzet 5 hulláma alatt a visegrádi országok (V4) közül egyedül Magyarországon nem esett vissza a házassági kedv.³ Bár a magyar kormány a járvány miatt szigorításokat vezetett be, mégis, a korlátozások ellenére a házasságkötések száma nem, hogy nem csökkent, hanem még nőtt is. Míg 2019-ben 65.300, addig 2020-ban 67.301 pár házasodott,⁴ az emelkedés 3,1% volt. 2021-ben tovább emelkedett a házasságkötések száma: 72.000 pár kötött házasságot, ez 7,3%-kal volt több az egy évvel korábbinál (a 2021-es emelkedésben az is szerepet játszott, hogy sok 2020-ban elhalasztott esküvőt ekkor tartottak meg).⁵

Mi állhatott az esküvői boom hátterében: Pandémia, babaváró hitel, szerelem, a házasság intézményének újszerű reneszánsza?

³ Forrás: <https://adatujsgiras.atlatszo.hu/2021/04/15/a-jarvanyellenere-hazasodik-a-magyar/?fbclid=IwAR2l2LQRdlWwgAMse308cBhFjNvSOy8vS8gr9xB4cWnULzC9AQanvxGh9s> (2021.05.21)

⁴ Forrás: <http://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/#/hu/list/nep> (2021-05-26)

⁵ Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep2112.html> (2022-02-22) 2022-ben némiképp csökkent a házasságkötések száma, 63.104 pár kötött házasságot, ez 12%-kal, 8369-cel kevesebb az előző évinél (megközelítően azonos a 2019-es évvel, amikor jelentősen megugrott a házasságkötések száma). Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep2301.html> (2023-03-10)

Lehetséges válaszok – hipotézisek

Az elmúlt évek növekvő házasságkötési tendenciája

A pandémia alatt is növekvő házasságkötési kedv feltehetően egyenes következménye, folytatása volt az előző évek demográfiai változásainak. Ugyanis az elmúlt bő egy évtized során a házasságkötések területén lassú emelkedés, majd 2019-től kezdve ugrásszerű növekedés volt kimutatható. Magyarországon a 2010-es mélypontot elhagyva (évi 35.500 körüli házasságkötés) a lakodalmak száma, kisebb visszaesésekkel tarkítva, lassan emelkedni kezdett.⁶ A demográfiai munkák ezt megelőzően, az 1970-es évektől kezdődően, hosszú évtizedeken keresztül a házasodási kedv rohamos csökkenéséről számoltak be. Ezt a folyamatot többek a második demográfiai átmenet⁷ részének tekintették, és nagyrészt az értékek individualizálásának tulajdonították.⁸ A 2010-től kezdődő lassú emelkedés 2019-ben felgyorsult, ekkortól a házasságkötések száma ugrásszerűen nőni kezdett. 2019 januárja és decembere között 65.300 pár házasodott, ez 28%-kal, 14.472-vel volt több az egy évvel korábbinál. És ez a növekedés, ahogy azt láthattuk, mérsékelten ugyan, de tovább emelkedett a pandémiai ideje alatt is. Bár a házassági kedv elmúlt évtizedre datálható fellendülése nem példa nélküli nemzetközi viszonylatban, több közép- és kelet-európai országban, Szlovákiában vagy Romániában vagy a nyugati, dél-nyugati országok közül Németországban és Spanyolországban is növekedés indult a házassági mozgalomban, tartós növekedés csak Magyarországon volt kimutatható.⁹ A kivételek között említhető még Svédország is, ahol az 1970-es évektől csökkenő házasságkötési tendencia 1998-ban megfordult, és 2004-ben jócskán meghaladta az európai átlagot. Ez a fordulat a svéd szociológus Jacob Strandell szerint azért is különösen érdekes, mivel Svédország a második demográfiai átmenet nemzetközi előfutára volt.¹⁰ A házasságkötési ráta növekedése, ahogy azt már említettem, más országokban a pandémiai idején megtorpant, illetve drasztikusan csökkenni kezdett. Így volt ez Svédország esetében is, ahol a házasságkötések száma a Covid-19 alatt szintén csökkenő tendenciára váltott. Kell lennie tehát valamiféle más magyarázatnak is.

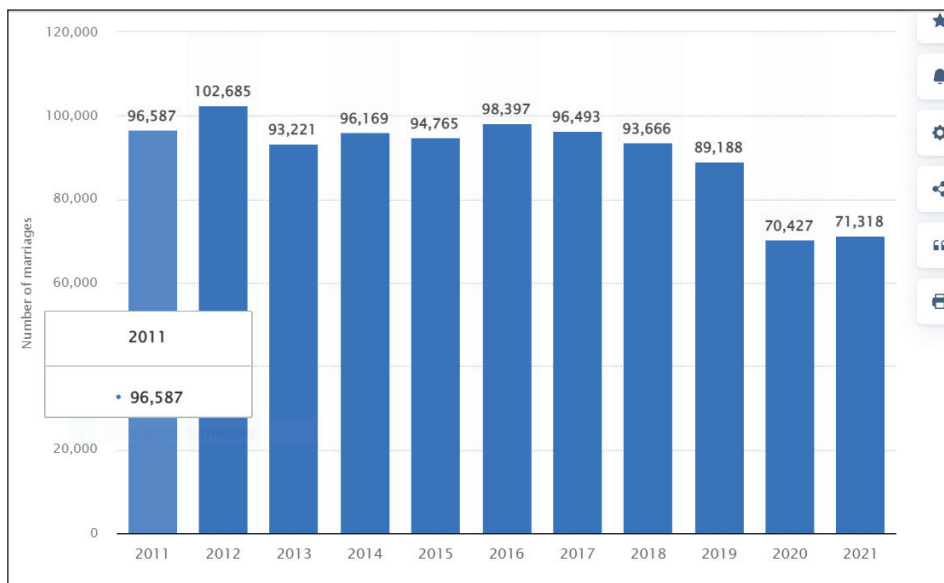
⁶ Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wnz001.html (2018-11-19)

⁷ A demográfiai változás két fő eleme a termékenységi magatartás megváltozása és a családi és házassági-élettársi kapcsolatok átalakulása (l. erről részletesen HABLICSEK 1995).

⁸ L. STRANDELL 2018.

⁹ L. ENGLER – PÁRI 2021. 92.

¹⁰ L. STRANDELL 2018.

3. ábra: Az új házasságkötések száma Svédországban 2011–2021¹¹

A Babaváró hitel explicit és implicit hatásai a házasságtervezésre

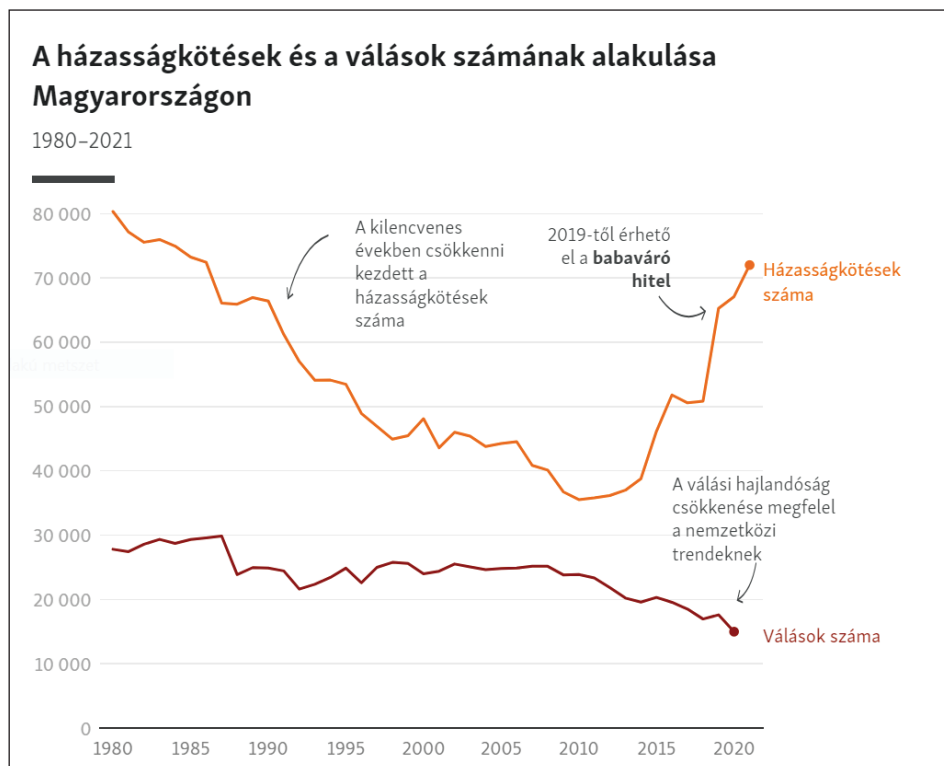
A hazai statisztikai adatsorokból kirajzolódó demográfiai jelenség, a pandémia alatt is növekvő házasságkötési ráta, a házasságkötések újszerű népszerűségének első, kézenfekvő magyarázatát ugyanis a regnáló kormány politikai, család és népesedéspolitikai intézkedéseivel összefüggésben találhatjuk meg. Az elmúlt 10–12 év családpolitikai intézkedéseinek (főként az ekkor megjelenő új támogatási formák) dinamikus hajtóerejét hangsúlyozzák a tudományos értekezések is.¹² Arról van szó tudniillik, hogy számos kedvező konstrukciójú hitel esetében a házasságkötés, a házastársi státusz, illetve a gyermektervezés alapfeltétel. Gondolok itt a 2015-től induló CSOK-programra;¹³ és különösen a 2019-ben a *Családvédelmi Akcióterv* részeként bevezetett *Babaváró hitelre*.¹⁴ A 2019-es kiugró emelkedés a házasságkötések számában pontosan egybeesett a *Babaváró hitel* bevezetésével.

¹¹ *Number of new marriages in Sweden from 2011 to 2021* – publikálta a Statista Research Department. Online elérhetőség: <https://www.statista.com/statistics/524739/sweden-number-of-newlyweds/> (2022-03-23)

¹² ENGLER – PÁRI 2021. 90.

¹³ A családok otthonteremtési kedvezményéről l. erről részletesen SZIKRA 2018; ezeknek, illetve a különféle adókedvezmények házasságkötési hajlandóságra gyakorolt hatásairól és annak társadalmi rétegzettségéről l. MURINKO – ROHR 2018. 18.

¹⁴ L. ezekről részletesen SZIKRA 2018; HUNGLER – KENDE 2019.

4. ábra: Házasságkötések és válások száma, 2022. Forrás: KSH¹⁵

Tehát a pandémia ideje alatti magas házasságkötési ráta egyenes következménye lehetett a korábbi házasságkötési kedvet élénkítő, gazdasági értelemben motiváló társadalmpolitikai beavatkozásoknak. Továbbá, megkockáztatom, hogy a megváltozott ritualizációs gyakorlatokban (is) nagy szerepe lehetett a kormány különféle családpolitikai intézkedéseinek. Azért házasodtak az emberek a világjárvány idején, mert erre gazdasági szempontokból megalapozott, erős indokuk / motivációjuk (is) volt.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a V4-es országok közül Szlovákiában is érvénybe lépett 2019-ben egy, a hazai támogatási rendszerhez hasonló konstrukció (a 35 évnél fiatalabb házaspárok ingatlanvásárlás és -felújítás céljából előnyös kölcsönt vehetnek fel az *Állami Lakásfejlesztési Alaptól* (ŠFRB)).¹⁶ Ott, a koronavírus mégis jelentős visszaesést jelentett a házasságok számát tekintve. „Szlovákiában

¹⁵ <https://www.szabadeuropa.hu/a/hazassagkotesek-szama-rekordmagas/31714501.html> (2022-03-15)

¹⁶ Forrás: <https://uj szo.com/hasznos-tanacs/elonyos-allami-hitel-ifju-hazasoknak> (2022-03-23)

2020-ban 23 800 pár kötött házasságot, ez 21%-kal kevesebb az előző öt év átlagához képest. A Statisztikai Hivatal szerint Csehszlovákia 1918-as megalakulása óta ekkor volt a legalacsonyabb a házasságkötések száma.”¹⁷ Tehát pusztán a kedvező hitelek hatásával a Covid-19 járvány alatti magyarországi házasságkötési kedv emelkedése valószínűleg csak részlegesen magyarázható.

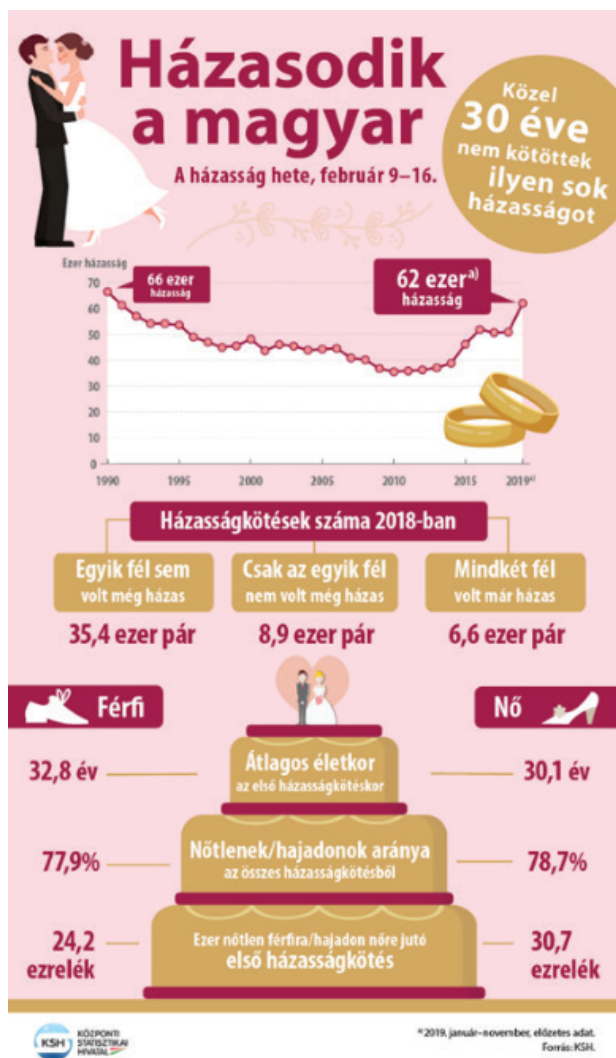
A kedvező kamatozású hitelek nem csak direkt, hanem implicit módon is befolyásolhatták a kortárs, Covid előtti és alatti házasságkötési trendeket. Megfigyeléseim szerint élénk, főként politikai, közéleti, vallási és laikus diskurzusok kísérték a pandémia alatti magyarországi házasságkötési gyakorlatokat, s ezekkel együtt a Babaváró hitel megjelenését. Az emberek elsősorban nemzetközi mintáktól eltérő, a pandémia alatt is egyre növekvő házasságkötési kedvre, és ezzel párhuzamosan a válások számának ideiglenes (2021-es) növekedésére reagáltak. Azt feltételezem, hogy ezek a házassággal kapcsolatos diskurzusok különösen fontos szerepet töltek be az egyéni tervezési és döntési folyamatokban.

A kortárs lakodalmak népszerűségével kapcsolatos médiatájékoztatás eleinte legalábbis, a felszínen, szem előtt tartotta a lakodalmi boom tényét, azt, hogy ismét divatba jött a házasság, divatba jött a romantikus szerelem. Ezt a média által is generált népszerűséget kiemelte a szociológus Murinkó Livia is.¹⁸ Ugyanakkor ez a népszerűség hamar utat engedett a kételynek is: vajon milyen okból házasodnak ilyen sokan? A 2020 februárjában a Facebook felületén publikált KSH adatokon alapuló infografika még azt hangsúlyozta, hogy „közel 30 éve nem kötöttek ilyen sok házasságot”. A színes ábrából az is kiderül, hogy 2019-ben a házasságkötések 27,7%-a esetén a pár egyik, vagy mindkét tagja másodszor házasodott. A növekvő házasságkötési kedv a 2020-as *Házasság hetének* (2020. február 9. és 16. között) egyik központi témája, gondolata volt – „Örömünkre szolgál, hogy napjainkban a házasság újra divatba jött”.¹⁹ Megjelent mindez a későbbi *Esküvői kiállítások* hivatalos kommunikációjában is.

¹⁷ Forrás: <https://spectator.sme.sk/c/22647174/pandemic-cuts-marriage-rate-in-2020-lowest-number-since-1918.html> (2022-03-23).

¹⁸ Forrás: <https://wmn.hu/wmn-life/55653-aso-kapa-nagyharang-csok-babavaro-hitel--miert-hazasodunk-ma-> (2022-03-11)

¹⁹ <https://www.koppmariaintezet.hu/hu/osszeshir/478-ezerszer-is-igen-elindult-a-2021-es-hazassag-hete> (2022-03-15)

5. ábra: #házassághete #kshinfografika
(Központi Statisztikai Hivatal – KSH, 2020. február 11.)²⁰

A KSH-s infografikát a Facebookon megosztották magánszemélyek (friss házasok és házasulandók), társskereső oldalak, lakodalmi szolgáltatók (szertartásvezetők, ceremóniamesterek, fényképészek, esküvőszervező csoportok adminisztrátorai), továbbá párterápiával, párkapcsolati problémákkal foglalkozó coachok, mediátorok,

²⁰ Forrás: <https://www.facebook.com/KozpontiStatistikaiHivatal/photos/a.462605993883714/1933854276758871/?type=3&theater> (2020-03-18)

tanácsadók, illetve kormányzati kötődésű oldalak, így például az *Emberi Erőforrások Minisztériuma* is. A KSH elemzését érdekességként, a kormányzati támogatások látványos eredményeiként, a randioldalak legitimációs forrásaiként, továbbá a saját lakodalomszolgáltatói hivatás igazolásaként (hogy tudniillik sok házasság kötötték, szükség van a jó szolgáltatókra) és egyben reklámként tették közzé. „Lesz munkánk idén és jövőre is. Köszönjük kedves párok!” (Esküvő és rendezvény DJ, 2020. február 15.) „Sokszor kérdezitek, hogy nincs túl sok fotós a piacon? Ha a statisztikát nézzük, akkor van még hely.” (Fényképész, 2020. február 12.)

A kormány *Család- és ifjúságügyért Felelős Államtitkárságának* honlapján a hír kapcsán a következő információkat osztotta meg videóban közzétett üzenet formájában:

„Magyarországon egyre többen kötnek házasságot. Mondhatjuk azt is, hogy a házasság reneszánszát éli Magyarországon. Nemzetközi összehasonlításban is Magyarországon nőtt leginkább a házasságkötések száma az elmúlt években. És hogyha megnézzük, hogy 2010-ben egy olyan mélypont volt, amikor nagyon kevés házasságot kötöttek, és ráadásul a válásoknak és az özvegyüléseknek a száma kétszer annyi volt, mint a házasságkötéseknek száma abban az évben, ehhez képest most eljutottunk oda, hogy az elmúlt harminc-negyven évben tapasztalható legmagasabb házasságkötéseket éljük. Tehát a fiatalok ma Magyarországon ismét házasságban szeretnének élni, és gyermekeket szeretnének. Ez köszönhető annak is, hogy családbarát politikát folytatunk 2010 óta, folyamatosan bővítjük a családtámogatásokat. Tavaly bevezettük a Családvédelmi Akciótervet, lehet Babaváró támogatást kapni, ott az otthoneremtési program, a CSOK és a gyermekneveléshez is folyamatosan segítséget és támogatást nyújtunk. Azt szeretnénk, ha Magyarországon a fiatalok házasságot köthetnének, ha megtalálják a párjukat, és annyi gyereket vállalhatnának, akkor és amennyi gyereket szeretnének. Mi ezért dolgozunk.”²¹

Az államtitkár máshol beszélt arról is, hogy „kutatások szerint a magyarok 75 százaléka nem tartja elavultnak a házasságot, 10-ből 9 ember pedig javasolja is azt”²² Érdemes röviden megvizsgálni a regnáló kormány (heteronormatív) házasságfogalmát, és azt is, hogy miért ennyire fontos ennek hangsúlyozása a közéleti diskurzusokban, miért van szükség egy hegemon házasság-koncepció nyilvános

²¹ Család- és ifjúságügyért felelős államtitkár videós üzenete, 2020. február 12. Forrás: <https://2015-2019.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/csalad-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/video/reneszanszat-eli-a-hazassagkotes-magyarorszagon> (2020-02-12)

²² Forrás: <https://168.hu/itthon/sok-a-hazassagkotes-181647> (2022-03-15)

politikai reprezentációira. A népeségpolitikai szempontok mellett azt gondolom, hogy számolnunk kell a kormány nemzeti identitáskonstrukciós, identitáserősítő és egyben különbségkontrolláló propaganda-tevékenységével is.²³

A házasságok népszerűsége, a házassággal kapcsolatos hegemon politikai diskurzusok, a megnövekedett házasságkötési kedv a hitel felvételére való utalásokkal összefüggésben igen hamar egyfajta kritikai diskurzust is elindított (egyrészt a kormányzati hegemon család és házasságértelmezéseire válaszul: a házasság a gyermekvállalás helye; nem elavult; „Magyarországon ismét házasságban szeretnének élni, és gyermekeket szeretnének”) és a nyilvános reprezentációk szintjén létre is hozta a kortárs házasságok társadalmi krízisét (a krízis látszatát). A nyilvános kritikai diskurzusok tehát nemcsak a házasságkötési boomra, hanem a politikum kortárs – tudniillik a nő és férfi által alkotott házasság konzervatívabb – házasságkötés-értelmezéseire is reflektáltak. Az egyre növekvő házasságkötési kedv a nyilvános diskurzusok szintjén hamar összefonódott a kormányzati kommunikációban is megjelenő állami támogatások, főként a 2019-ben bevezetett *Babaváró hitel* felvételének vélt, valós motivációjával. Tudniillik azzal, hogy elsősorban a kedvező hitelek (Babaváró, CSOK) és egyéb támogatások miatt, és nem a szerelem, az érzelmek okán házasodnak meg az emberek még most is, nehezebb körülmények között, a koronavírus idején. Az összefüggés hangsúlyozása, kritikai felütéssel már a 2020-as évben, sőt ahogy azt a facebookos menyasszonycsoportok kapcsán említettem, 2019-ben is megjelent a különféle nyilvános fórumokon, de igazán csak a 2021-es év során vált általánossá a közbeszédben. A 2019-es „esküvőboom” hírét alátámasztó, 2020-as KSH-s infografikát közléte Facebook-posztok alatt pro és kontra számos érv jelent meg például azzal kapcsolatban, hogy vajon a kormányzati támogatások (CSOK, *Babaváró hitel*) miatt, érdekből vagy szerelemből (az érzelmek és az intimitás okán) házasodnak-e a fiatalok. Az érdekházasságok, a szerelmi házasságok végóráinak hangsúlyozása mellett a romló válási statisztikákra való hivatkozások is hangsúlyosan előtérbe kerültek. A nyilvános diskurzusok szintjén ugyanis gyakran felmerült az is, hogy egyáltalán mi szükség van a házasságkötésekre, miért is házasodnak az emberek, ha a házasságok többsége úgyis kudarcba fullad, válással végződik: „A Sok CSOK-házasság... 5 év múlva majd a válási statisztika fog megugrani, na az meg az ügyvédeknek fog kedvezni...” (2020. február 12.) A válás-téma kiemelt fontosságát jól jelzi az is, hogy a válások megakadályozásáért tett lépések kérdése a 2022-es *Házasság hetének* is központi gondolatává vált. *Maradjunk együtt!* – ez volt a *Házasság hetének* 2022-es mottója. A rendezvény nyitó istentiszteletén, az igehirdetést követő első felvezető beszédben a válási statisztikák romlását hangsúlyozták:

²³ L. erről GRZEBALSKA – PETŐ 2018.

„Ha az áldás átfordul az ellenkezőjébe, akkor legyen segítség. [...] Nem csak azért van a házasság hete, hogy a házasságot a középpontba helyezzük, hanem hogy segítsük a házaspárokat. Itt és most ebben a nehéz időszakban, a járvány idején, nagyon sok házasság megtépázódott, sok kapcsolat tönkrement. Az első hullám utáni nyáron, 20 %-kal megemelkedett a válások száma, a válások túlnyomó részét nők kezdeményezték. Nyilván különböző okai lehetnek ennek, itt nincs hely, hogy ezt kibontsuk, de annyit elmondhatunk, hogy szükség van arra, hogy találjunk kapaszkodókat, forrásokat, találjunk olyan pontokat, ahol együtt lehet maradni.”²⁴

A felkért előadók, házaspárok a vírushelyzet alatti válási statisztikák romlására hivatkozva a házasságokat érintő globálisabb csapásokról értekeztek.

„Óriási volt a nyomás, akik nem bírták, megfizették az árát. A házasság tönkrement. [...] Vírus ellen védekeztünk, a házasságainkat nem védtük meg. Miért nem indul be a védekező reakció, nem ér annyit a házasságunk, mint a saját egészségünk? A megújuló házasságokért munka, ez nem divatos. A házasság vitamin, ha vele élünk az immunrendszerünk sokkal erősebb lesz. A vírushelyzet miatt ennek relevanciája van [...]”²⁵

Fontos megjegyezni, hogy a 2022 februárjában elérhető legfrissebbnek számító adatok még a válási statisztika javulását mutatták (a korábbi javuló tendencia hangsúlyozása megjelent a kormányzati kommunikációban is),²⁶ 2020-ban öszszességében kevesebb (14.979) válóper indult, mint 2019-ben (17.600), és az elmúlt négy év átlagánál is 14%-kal alacsonyabb volt ez a szám. Ugyanakkor éves bontásban már látszott az is, hogy a 2020 márciusában csökkent (a vírusvédelmi korlátozások idején), júliusban (a lazításokat követően) megemelkedett a benyújtott válókeresetek száma. A későbbiekben publikálásra kerülő statisztikai adatok egyértelműen a válások számának, mint azóta világossá vált, csupán ideiglenes, emelkedését igazolták.

Az érdekből megkötött házasságok vélt tényét a pandémia előrehaladtával tovább erősítette média. 2021 szeptemberében bombaként robbant a hír, hogy az *OTP Bank* megbízásából, a *Pulzus Kutatóintézet* koordinációjában 2021 augusztusában megvalósult egy reprezentatív kutatás, amely a kortárs, különösen

²⁴ Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=ngtdr-pxYc4> (2022-03-15)

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=ngtdr-pxYc4> (2022-03-15)

²⁶ A szociológiai vizsgálatok a korábbi időszak kapcsán azt hangsúlyozták, hogy magas a válások száma, és a házasságkötés nélküli, tartós élettársi kapcsolatok száma is folyamatosan nő (l. SOMLAI 2013; PONGRÁCZ – SPÉDER 2003).

a Covid-19 alatti házasságok motivációival foglalkozott. A fent megnevezett kutatás eredményeiből szemezgetve, elsősorban az érdekből megkötött házasságok gyakorlatát és tényét erősítették meg a híradások. A kutatás nyilvánosság számára elérhetővé tett eredményi a következők voltak. A felmérésről elsősorban azt lehetett megtudni, hogy a vizsgálat 2021 júliusa és augusztusa között zajlott, 450, legalább 6 hónapja párkapcsolatban élő embert kérdeztek meg (ugyanakkor mint kiderült, a kutatás során megkérdezettek 43%-a élt párkapcsolatban, közel harmada egyedülálló, ugyanennyi házas volt) az országosan nemek szerint és településtípusra, iskolai végzettségre nézve reprezentatív kutatásban. A felmérésből két összefüggés is kiderült: egy általánosabb, az ahogyan általánosságban beszélnek és gondolkodnak az emberek a kortárs házasságkötések motivációiról; illetve a konkrét saját motivációk (saját házasságkötési tervek és a már megvalósult gyakorlatok). A megkérdezettek 62%-a válaszolta, hogy az állami támogatások és kedvezmények miatt házasodnak az emberek (38%-uk szerint a gyerek miatt is házasodnak); 29% mondta azt, hogy a család és a barátok elvárásainak is meg akarnak felelni. A megkérdezettek negyede szerint továbbá a házasság csak egy papír, amely semmin nem változtat. A konkrét gyakorlatokra, tervekre vonatkozó rész ugyanakkor markánsan más eredményt hozott. A felmérés szerint a nem házas pároknak csupán 9% tervezte az esküvőt. A házasságra készülő párok 7%-a tervezte a Babaváró hitel felvételét, 15%-uk számolt CSOK-kal; 7%-uk mindkettővel. A Babaváró hitelt a megkérdezettek 12%-a, a CSOK-ot 5%-uk már fel is vette.²⁷

A fenti összefüggésekből a kutatás eredményeit megosztó portálok elsősorban az első, az általánosabb vélekedések eredményeit tekintették irányadónak, és, ami sokkal fontosabb, a konkrét társadalmi gyakorlatnak. Vagyis azt emelték ki, hogy az emberek többsége (62%) az állami támogatások, gazdasági érdekek miatt, vagyis nem szerelemből, az érzelmek okán házasodik. A kutatás eredményeit a különféle online hírportárok a következő szalagcímekkel osztották meg:

„Felmérés: a legtöbb magyar az állami támogatások és a kedvezmények miatt házasodik.”²⁸

„A magyarok többsége az állami támogatások miatt házasodik.”²⁹

„Ásó, kapa, nagyharang, CSOK, Babaváró hitel – miért házasodunk ma?”³⁰

²⁷ NOIZZ.HU, <https://noizz.hu/most/felmeres-a-legtobb-magyar-az-allami-tamogatasok-es-a-kedvezmenyek-miatt-hazasodik/4h61ydw> (2022-03-15)

²⁸ NOIZZ.HU, <https://noizz.hu/most/felmeres-a-legtobb-magyar-az-allami-tamogatasok-es-a-kedvezmenyek-miatt-hazasodik/4h61ydw> (2021-09-08)

²⁹ Forbes, <https://forbes.hu/penz/allami-tamogatasokert-hazasodnak-a-legtobben/> (2021-09-08)

³⁰ WMN LIFE, <https://wmn.hu/wmn-life/55653-aso-kapa-nagyharang-csok-babavaro-hitel-miert-hazasodunk-ma-> (2021-09-07)

„Állami támogatásokért köttetik a legtöbb házasság egy friss felmérés szerint.”³¹

A vonatkozó nyilvános diskurzusok tehát a házasságkötési ráta szignifikáns emelkedését elsősorban a gazdasági érdekekkel (és a különféle házassághoz kötött hitelek megjelenésével) magyarázták. Mindez, a romló válási statisztikákra (illetve az erről szóló társadalmi beszéd) való utalásokkal egyetemben sajátosan árnyalta, tulajdonképpen a hegemonikus reprezentációk szintjén létre is hozta a kortárs házasságok krízisét, aláhúзва a házasságkötések és a házasság intézménye között feszülő paradox viszonyt. Elsősorban a szerelemi-érzelmi alapú, illetve az érdekek, gazdasági szempontok okán megkötött házasság kerültek szembe egymással, illetve a kortárs válási statisztikák miatt instabilként is értelmezett házasságok kérdése is gyakran a viták kereszttüzébe került. Az *esküvői paradoxon* ('wedding paradox') jelensége a nemzetközi kutatásokból is ismert téma, a kutatók a házasságkötések popkulturális népszerűségét³² és ezzel párhuzamosan a házasság intézményének népszerűtlenségét húzzák alá (a házasság szerepe a korábban meghatározó gazdasági-társadalmi szempontok alapján csökken, pl. nő az érzelmek szerepe, továbbá az élettársi kapcsolatok és a válások száma is, és egyre több gyerek születik házasságon kívül), és a rítus és az intézmény közötti viszonyt ellentmondásosnak, paradoxnak tekintik.³³ De míg a nemzetközi szakirodalomban a paradoxon egyik fontos eleme a házasságkötési ráta csökkenése, ahogy azt láthattuk, magyarországi kontextusban ezzel pontosan ellentétesek a statisztikai mutatók.

Rövidesen látni fogjuk, a közéleti és politikai diskurzusokra adott kritikai reflexiók expliciten meg is jelentek a házasságkötés-tervezés motivációival kapcsolatos nyilvános, közösségi, így az általam megismert online diskurzusokban, a kutató számára megfogalmazott személyes narratívákban (interjúkban, kérdőívekre adott válaszokban), valamint megjelentek a házassággal és a házasságkötési rítusokkal kapcsolatos újabb értelmezésekben is.

Kollektív pezsgés, újraértelmezési láz a pandémia alatt

Ahogy azt már több kutató kiemelte, a Covid-19 pandémia időszaka – az újfajta lehetőségekkel, szabályokkal és korlátokkal, esetünkben ezeken túl az új házassághoz kötött hitelek bevezetésével és az erre adott társadalmi kritikákkal együtt –

³¹ HVG, https://hvg.hu/gazdasag/20210908_hazassag_szempontok_allami_tamogatás (2021-09-08)

³² Vö. OTNES – PLECK 2003.

³³ L. erről CARTER – DUNCAN 2017; CARTER – DUNCAN 2018. 7.

a „kollektív pezsgés” melegágya (is) volt.³⁴ A kollektív pezsgés egy olyan társadalmi-kulturális szinkronizációs folyamatot jelentett Emil Durkheim számára, amely során a vallásos rítusok résztvevői közötti érzelmek felerősödnek, s mindez erőteljesen összeköti, összekovácsolja az egyéneket, kohéziót teremt közöttük. Ezáltal a társadalom képessé teszi az embereket az élet viszontagságaival való megbirkózásra, tehát valamiféle rezilienciára. Durkheim szerint az egyes vallási események során olyan vibráló energiák szabadulhatnak fel, amelyek átjárják a rítusok résztvevőit, s ők ennek hatására közös élményeket és közös érzelmeket élhetnek át, s mindez alkalmasint egyfajta euforikus állapotot is előidézhethet.³⁵ Durkheim úgy vélte továbbá, hogy a kollektív pezsgés intenzív formájából fakadó felfokozott érzelmi állapot hatására a csoport kreatív innovációs folyamatokba kezd: szabályszegésekre, újraértelmezésekre, a régi korlátok és struktúrák lebontására, és sokkal inkább új struktúrák kialakítására törekszik.³⁶ A pandémia alatti kutatásaim során kollektív pezsgést tapasztaltam a házasságkötéssel kapcsolatos tervezési és döntési folyamatok területén, amennyiben a kreatív innovációs gyakorlatok, az új-abnormalitások felismerését követő szabályszegések és egyéb irányváltások, illetve választások ekképpen értelmezhetők.

Megfigyeléseim szerint: 1) A pandémia alatt a korábbi társadalmi normák, szabályok ideiglenesen érvényességüket veszítették, a házasságra készülők, a lakodalmi szolgáltatók és rokonságuk, a menyasszonytársak segítségével a házasságtervezés sikeressége érdekében rákérdeztek az intézmény és a rítusok régi-új funkcióira és lehetőségeire és jelentéseire. 2) A pandémia alatti korlátozások, a kedvezményes hitelek, továbbá az ezekkel kapcsolatos krízis-diskurzusok kikényszerítették a házasulandókból, hogy eldöntsék, hogyan kívánnak házasságot kötni. A házasulandóknak dönteniük kellett arról, hogy a hivatalos házasságkötés (papír, jogi rítus) és vagy a lakodalom, a családi-baráti ünnepség, a szerelem beteljesedése, fogadalomtétel stb. fontos-e a számukra. Ezta választási kényszert emelte ki Rebecca Probert és Stephanie Pywell is a pandémia alatti walesi és angliai házasságkötéseket vizsgálva.³⁷ 3) Megfigyeléseim szerint a házasságot tervezők plurális és közös mintákat is mutató válaszokat és véleményeket is elkezdtek megfogalmazni arról, hogy mi okból házasodnak (motivációk), vagy éppen, hogy mit jelent számukra a házasságkötés. Jelen írásban csak a harmadik szempont kifejtésére törekszem, a házassággal kapcsolatos motivációk bemutatására vállalkozok.

³⁴ A párhuzamról l. pl. MALCHIODI 2021.

³⁵ DURKHEIM 1915. 212.

³⁶ DURKHEIM 1915. 215–221.; l. erről még MÁTHÉ TÓTH 2012.

³⁷ L. erről PROBERT – PYWELL 2021. 3

Szerelm és Babaváró hitel: Egyéni élmények, komplex motivációk, érdekeket háttérbe helyező narratív stratégiák

Amíg a mindennapi diskurzusok az érdekházasságok új korszakát, a modern szerelmi házasságok végóráit hangsúlyozták, a pandémia alatt házasodók konkrét élményeivel és tapasztalataival kapcsolatos kutatási eredményeim más irányba mutattak. Az látszott ugyanis, hogy a házasságkötésre készülők házasságkötési motivációi nem fekete-fehérek, hanem érzelmekkel, a kapcsolat megerősítésének a vágyával, vallásos kíváncsalmakkal, a gyermekvállalás óhajával és tényével, továbbá számos gazdasági-anyagi természetű elképzeléssel keveredtek. Fontos hangsúlyozni, hogy újabb kutatások pontosan ilyen és ehhez hasonló összefüggésekre mutatnak rá, vagyis arra, hogy a kortárs házasságok mögött személyes, érzelmi és praktikus motivációk vegyesen fordulnak elő. Azt a következtetést, hogy radikális szakadás lenne a „hagyományos” és a „modern” házasság között,³⁸ és hogy a házasság mindenütt átalakul a tulajdonviszonyokról, illetve érdekekről szóló viszonyból valamiféle egalitárius intim viszonyra, ellensúlyozzák vagy mérséklék azok a tanulmányok, amelyek továbbra is rámutatnak például a családi kapcsolatok normáinak, vagy éppen a házasságkötést befolyásoló érdekek tágabb összefüggéseire.³⁹ Az, hogy az intimitás, az érzelmek (a romantikus szerelm), továbbá maga az individualizáció térnyerése nem törölte el véglegesen a házasságkötéseket befolyásoló praktikus-gazdasági szempontokat, jól példázza Jacob Strandell kortárs svéd házasságokról szóló írása is. Eredményei szerint amikor a fiatal svéd felnőttek a házasságkötés okairól beszélgettek, két jól elkülönülő, csoportokon átívelő téma bontakozott ki a házasság funkcióival kapcsolatban. Az egyik diskurzusban a házasságkötés pragmatikus jogi-politikai döntés volt, míg egy másikban a házasságot a szerelm és az elkötelezettség kinyilvánításával a végleges összetartozás elérésének eszközeként beszéltek róla.⁴⁰ 2017-ben az antropológus Stephen Beckerman és Paul Valentine is kimutatták a dél-amerikai házasságkötések eseteinél, hogy a személyes vágyak és a különféle társadalmi-gazdasági és politikai igények – exogámiára, illetve endogámiára, vagy éppen a nők cseréjére való törekvések – a motivációk között egyaránt felfejthetők.⁴¹ Magam úgy látom, hogy motivációk pluralitása nem pusztán „felfejthető”, hanem maguk az érintettek is ilyen komplexen és sokféleképpen értelmezik azokat.

³⁸ Vö. GIDDENS 1992; ILLUZE 2012.

³⁹ Pl. IKELS 2004.

⁴⁰ Vö. STRANDELL 2018. 75–95.

⁴¹ L. erről VALENTINE – BECKERMAN – ALÈS 2017.

Az első házasság-kérdőívem (vírushelyzet előtt lezárt *1. Házasság-kérdőív*)⁴² – amellyel elsősorban a Covid előtti házassággal és házasságkötéssel kapcsolatos általánosabb vélekedéseket tudtam vizsgálni – válaszadóinak többsége a házasságkötésüket saját, individualizált gazdasági, jogi és társadalmi döntéseikkel, vagy erős érzelmi motiváltságukkal, vallásos elképzeléseikkel, és saját társadalmi karriertörténetükkel, aktuális párkapcsolatuk sajátosságaival is indokolták. 78% az ideális társ megtalálásával (a 2., 3. házasságkötés, tehát újrَاهázasodás esetében is), 50% az elköteleződés fontosságával, illetve 28,9% a megfelelő időzítéssel (most érkezett el a házasságkötéshez a megfelelő idő, mert megérett hozzá a párkapcsolat) magyarázta a házasságkötést. 15,3%-uk megjelölte továbbá a terhességet, illetve a gyermektervezést, 12,3%-uk a jogi előnyt, 9,8%-uk az állami támogatást, kedvezményt, továbbá 4,5%-nál megjelent a társadalmi, családi nyomás is mint a házasságkötést befolyásoló tényező.⁴³ Az alábbi szövegrészlet jól példázza a házasságkötési motivációk reflektált sokféleségének „belső” tapasztalatait:

„Eleve szerencsétlennek érzem, hogy a házasságról, mint „üzleti tranzakcióról” beszélünk. Az, hogy egy ember egy másik emberrel kötne-e házasságot (felmerül-e, lehetséges-e) millió és egy Érzelmi, jogi és vallási tényezőtől függ. Érzelmi, hogy hogyan gondol a házasság intézményére, hogy mit érez az adott partnerével kapcsolatban, hogy a partnere hogyan viszonyul a házassághoz. Valószínűbb, hogy az egyén előbb adja fel a házasságra vonatkozó elképzeléseit, minthogy megválna az ellenkező nézetekhez ragaszkodó, vagy egyéb (vallási, jogi) okok miatt házasságkötésre nem »képes« személytől. [...] Gondolom ezek a szempontok is megjelennek valahol később a kérdőívben, igazándiból csak azért lamentáltam itt róla, hogy a házasságkötési döntés mindig eseti és az adott pár érzelmi, gazdasági, jogi, kulturális, és vallási helyzetére reflektál.”⁴⁴

⁴² A kérdőív publikálását a 2020-as Valentin nap, illetve a Házasság hetének időszakára időzítettem, és a COVID–19-es világméretű járvány magyarországi megjelenésével gyakorlatilag egy időben, az egészségügyi veszélyhelyzet és a különféle megelőző intézkedések (szabadtéri és beltéri rendezvények – így a lakodalmak – korlátozása [március 11], majd betiltása [május 16]) előtt lezártam. A kérdéssort összesen 1083-an töltötték ki. A kitöltők 92,2% nő volt. 43,9% 20–30 év, 45,4% 31 és 50 év, 7,3% 51–80 év, 3,3% 14–19 év közötti, 0,02% 81 év feletti volt. 66,7% egyetemi/főiskolai végzettséggel, 28,9% középfokú, 5,4% általános iskolai képzettséggel rendelkezett. 12,5% a fővárosban, 38,6% megyeszékhelyen, illetve nagyvárosban, 24,7% községben, faluban, 23,6% kisvárosban, 0,6% tanyán él. 49% 2 generációs (szülők gyerekekkel), 39,4% 1 generációs (1 házaspár, pár), 6,8% 3 generációs háztartásban, 0,2% egyedül él.

⁴³ A kérdőívben többszörös választási lehetőséget adtam meg.

⁴⁴ Privát hozzászólás a Házasság-kérdőívhez, 2020. február 14.; kb. 35 éves Baranya megyei nő.

A fenti gondolatok írója, az online kérdőívem azon részleteire reagált, amelyik a lehetséges házasságkötési motivációkról próbált információkat gyűjteni. Az idézetből az is látható, hogy a válaszadó hölgy nem érte be a sarkított, leegyszerűsített válaszokkal. Hosszasan kifejtette, hogy a házasságkötésekkel kapcsolatos döntéseket szerinte mindig egyéni, személyes kontextusok formálják, és a motivációk mindig komplexek: az érzelmi, gazdasági, jogi, kulturális és vallási faktorok egyaránt keverednek.

A nagyobb összefüggések, közös kulturális minták (pl. érzelmek és érdekek hangsúlyozása) mellett a kutatásom során számos partikulárisabb érv is előkerült: olyanok mint az elköteleződés vágya; a hagyományos minták ápolásának igénye, mert a „szüleink, nagyszüleink is megházasodtak”, „szokás” (de nem külső nyomás, hanem belső feszültség a kapcsolat lezáratlansága miatt); a „pár”, „barát” kifejezések helyett férjként és feleségként való megnevezés óhaja; nemi élet és az összeköltözés kezdetének a házasságkötéshez rendelése stb. A már házas, illetve elvált kitöltők esetében alkalmanként az egykori házasságkötési motiváció keserű kritikával is keveredett: így pl. az igazi társ megtalálásának illúzióját nevezték meg okként, illetve válaszként előkerült a korábban jónak titulált, majd később rosszként, tévedésként újraértelmezett döntés ténye is.

A válaszok csupán minimális demográfiai összefüggéseket mutattak: különbség elsősorban az egyes generációs csoportok között, illetve a már házas (utólagos, retrospektív értelmezés) és a még nem házas (tervezett célok, ideálok) kitöltők házasságértelmezései között volt látható. Míg az 50 és 80 év közötti kitöltők a gyermekvállalást, a családi-társadalmi nyomást említették a leggyakrabban a házassághoz megfelelő idő elérékezése mellett; a 31–50 éves és a 21–30 éves korosztály adta talán a legkomplexebb válaszokat (szinte minden érzelmi alapú és praktikus szempontot megjelölt), végül a legfiatalabb, 14–19 éves csoport elsősorban az ideális társ megtalálását hangsúlyozta. A már házas és elvált kitöltők többen jelölték a terhességet, gyermektervezést, a családi-társadalmi nyomást; jogi előnyöket; a még nem házasok elsősorban az ideális társ-elköteleződés-megfelelő idő hármását hangsúlyozták. Nemi különbség látszódott még az iskolai végzettség tekintetében is. Az érettségivel nem rendelkező (kisvárosban, községben, falvakban élő) nők házasságkötési motivációi között az ideális házastárs megtalálása, a megfelelő időzítés (életkor és a párkapcsolat érettsége szempontjából), az elköteleződés, terhesség, és a gyermekvállalás szerepelt. Az érettségivel rendelkezők szintén az ideális társ megválasztását és a megfelelő időt nevezték meg a leggyakrabban, továbbá a terhesség, gyermekvállalás, kedvező hitelek, jogi előnyök, az elköteleződés fontossága, a kapcsolat rendezése is megjelent a válaszok között. A diplomások és PhD fokozattal rendelkezők körében szintén az ideális társ és a megfelelő idő vezetett a motivációk között, a többi csoporthoz képest itt magasabb volt az elköteleződés és a jogi előnyök fontosságának kihangsúlyozása is.

A Covid-19 idején házasságot tervezők, újratervezők stratégiáit vizsgáló kérdőívem (2. *Covid-kérdőív*)⁴⁵ eredményei szerint a kitöltők mintegy 41,6 %-a gyermeket tervezett, 19,6 %-a hitelfelvétel (egészen konkrétan a *Babaváró hitel*) miatt (is) szeretett volna házasságot kötni; 18,6% házvásárlásra, építkezésre, bővítésre készült, részben a hitelekbe és vagy a nászajándékokból befolyt összegből; 3,1%-ot a különféle adókedvezmények is motiválták; 2%-uk gyermeket várt. Vagyis a házasságkötés, a „papír” a belsős értelmezések szerint is pénzre, pl. kedvezményes hitelekre is váltható, másrészt a közös ünnepség-ritualizáció során a lakodalmi vendégektől is több-kevesebb ajándékra, ellenszolgáltatásra lehet számítani. Ugyanakkor a kitöltők 89,6%-a szerelemből is házasodott, 61,2%-uk a kapcsolat megerősítésével, és az elköteleződés igényével is magyarázták a házasságkötési szándékukat. 28,2% számára vallásos szempontok is domináltak, Isten színe előtt (is) készültek fogadalmat tenni, 27,8% a házasságkötéssel szeretne volna megünnepelni a párkapcsolatát. A menyasszonyokkal készített mélyinterjúkból is az derült ki, hogy az érintettek a hiteleknek, illetve a gazdasági tényezőknek alapvetően másodrendű szerepet tulajdonítottak. Érvelésükben mindig előbbre sorolták a szerelmet. Viszont amikor nem a saját esküvőjükről beszéltek, gyakran kiemelték, hogy ismernek olyan embereket, akik csak a kedvezményes hitelek miatt házasodtak:

„Volt olyan, akinél az volt a lényeg, hogy jön a gyerek, gyorsan kell. De mégsem egy polgárit szeretnének, hanem egy normális lagzit. Volt olyan, aki a CSOK miatt, és nem is érdekelt, csak legyen meg.”⁴⁶

A kitöltők 71,4%-a közös döntésükkel és vágyukkal indokolta a házasságkötést, 14,3%-a saját (nők), 7,1%-a a házastárs erősebb motivációjával. Ha a házasodni tervezők, valamint a Covid-alatt házasodók motivációinak demográfiai elosztását nézzük, azt láthatjuk, hogy míg az érettséggel nem rendelkezők a praktikus-materiális (hiteligénylés, házvásárlás) és az érzelmi szempontokat; az érettséggel rendelkezők inkább az érzelmi okokat (szerelem, kapcsolat megerősítése) mintsem a praktikus szempontokat (hitel, házvásárlás); míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők inkább a praktikus szempontokat hangsúlyozták. Mindegyik

⁴⁵ A kérdőívet 2020. április és május között tettem közzé a Facebook felületén. A jelentkezők önkéntes alapon vállalkozhattak a kérdések megválaszolására, 490-en töltötték ki a kérdőívet. A kitöltők, kivétel nélkül friss házások, és a pandémia ideje alatt házasságot tervezők, 72,7%-a 20 és 30 év közötti, 27,1% 31 és 50 év közötti volt. 60,2%-uk egyetemet / főiskolát végzett, 2% PhD fokozatot is szerzett, 30,6%-uk érettséggel rendelkezett, 5,7% szakiskolában / szakmunkásképzőben, 2% technikumban végzett, 1% OKJ-s végzettséggel, 1% felsőfokú szakképzettséggel rendelkezett. 25,5%-uk a fővárosban, 29,4% megyeszékhelyen, illetve nagyvárosban; 25,5%-uk kisvárosban; 19%-uk községben, faluban; 3%-uk tanyán élt.

⁴⁶ Interjúrészlet, 25 éves nő, Somogy megye, 2020. május 5.

csoportra ugyanakkor jellemző volt, hogy az okok között egyaránt több szempont is szerepelt. Míg a fővárosi kitöltők inkább az érzelmi-spirituális okokat (szerelem, kapcsolat megerősítése, Isten előtti fogadalom); a megyeszékhelyen és nagyvárosokban élők az érzelmi és praktikus; a kisvárosok lakói és a falusi, rurális településeken élők inkább az érzelmi, kisebb hányadban a praktikus szempontokat hangsúlyozták.

Nézzünk néhány személyes példát és történetet, hogy árnyaltabban ráláthassunk arra, mit is jelent a gyakorlatban a megélt élmények és érzések, biografikus tapasztalatok szintjén a sokféle házasságkötési motiváció összefonódása és az ütemezés-időzítés kérdése. Ahogy az a most következő interjúrészletekből is szépen kirajzolódik, a Covid idejére ütemezett házasságkötéseket, tervezéseket és újratervezéseket megelőző lánykérések (eljegyzések) nem spontán tettek (tulajdonképpen a férfi tettei) voltak, hanem sokszor a pár mindkét tagja aktív részese volt az előkészületeknek – az eljegyzés előkészítésének. Közös mérlegelések előzték meg a párkapcsolati szempontból előremutató közös lépéseket. Mindebben fontos szerepe volt a szűkebb-tágabb társadalmi környezetben megfigyelt megélénkült házasságkötési kedvnek, a kortárs kritikai diskurzusoknak is, illetve annak is, hogy mindezek hatására a menyasszonyok (és vőlegényeik) mérlegelték a saját jövőbeli terveiket, elképzeléseiket a közös életről, pro és kontra érvekkel a házasságról és a házasságkötésről.

„[...] A lánykérés után egy héttel volt a [20]19-es dátumunk, [20]18-ban volt a lánykérés, úgyhogy fix dátumunk volt. Minden évben [2018-ban, 2019-ben, illetve 2020-ban, és 2021-ben is, amikor újra kellett gondolni az időzítést, ütemezést a pandémia miatt]. Nagyon könnyen ki tudtuk választani, mert a páromnak csak az ősz jó, én meg mindig szeptemberi esküvőt akartam. Minden évben szeptember első hétvégéje volt.”

Az első példánk esetében tehát az eljegyzés, és az esküvői dátum kitűzése időben is megelőzte a Babaváró hitel bevezetését vagy éppen a pandémiát.

„*Mennyire volt meglepetés a lánykérés?*

Semennyire igazából, a diplomaosztóm napján kérte meg a kezemet a párom. Ő is úgy határozta el, hogy az előző nap, hogy holnap megkérem a kezét. Viszont az tudni kell, hogy az idén 11 éve, hogy együtt vagyunk. Úgyhogy igazából várható volt. 9 év után, amikor eljegyzett, hogy valami történni fog. Én nagyon sokáig nem akartam a házasságot és ezt meg is beszéltük. Utána... Mi mindig mindent megbeszélünk. Ilyen 17, 18 környéken volt az, hogy már úgy beszéltem a dolgról, hogy már nem ellenzem. És gondolom ez... [Felbátorította.] Igen. [...]”

Az eljegyzést hosszas tervezés, közös gondolkodás és 9 évnyi együttélés előzte meg. Ugyanakkor a közben bevezetett Babaváró hitel felvételének az indoka árnyalta és újraakertezte a tervezett házasságkötést, legalábbis annak ütemezését. Beszélgetőtársam a Babaváró hitel miatt is, de nem csak a hitel miatt kívánt házasságot kötni.

„[...] Ráadásul ezt a Babavárót is fel akarjuk venni, szóval biztos, hogy egy nagyobb nyomás lesz rajtam. [...]”

Ez abból is látszik, hogy 2020-ban, a pandémia első hulláma alatt a komplex házasságkötést (a polgári esküvőt és a lakodalmat is) elhalasztották egy évvel. És csupán a Babaváró hitelhez jutás miatt nem tartották meg az előrehozott, látványos ünneptől és rítusoktól megfosztott puritán esküvőt:

„Mikor is lett volna az eredeti dátum?

Idén, szeptember 5.

És akkor ebből lesz 2021?

Igen. Mások ugye halljuk, hogy tavaszra teszik át, de mi nem érünk rá tavasszal. A párom nem ér rá tavasszal, nekünk csak ez a dátum jó, és mindenképpen szeptember.

Említetted, hogy fel szeretnétek venni a babavárót. Ez miatt nem csináljátok, amit most egész sokan, hogy a polgárit megtartjátok előbb?

Kizárt. Semmiképp.

És akkor nem gáz, hogy csúszik a Babaváró?

Meg hogyha már nem lesz akkor, akkor nem lesz. Mi nem elsősorban ezért házasodunk. Mert hát van ez a lehetőség, ha már [...] akkor nekem is jár már valami. De nem ez motivál abszolút.”⁴⁷

A második példánk esetében az eljegyzés, és a házasságkötési dátum kitűzése már a Babaváró hitel bevezetésének évében történt.

„Mikor meg hogyan volt a lánykérés?

Ezt elsiettük, nem állt túl sok idő a rendelkezésünkre. Mi idén novemberben leszünk négy éve együtt, nekünk előbb megvolt már maga az esküvő dátuma, mint a lánykérés. Tehát csak játszott az ember gondoltban a számokkal, hogy mi lenne nekünk a tökéletes dátum. És akkor még csak elméleti szinten, hogy úristen az tökjó lenne. Mert az nekünk való, majd mindjárt kifejtem. És végül tavaly [2019] március 11-én kérte meg János

⁴⁷ Interjúrészlet, 25 éves nő, Fejér megye, 2020. május 5.

a kezemet. Annyit mondott előtte, mert benne volt a levegőbe, mert nézegettünk együtt gyűrűket. Nem akart mellé lőni, sem a méretet, sem a stílust. Annyit mondott, hogy felejtsem el, és majd valamikor amikor nem számítok. Tényleg így is történt, egy esős hétfői napon. Március 11-én. Én itthon mosogattam, szabadnapos voltam. Megbeszéltük, hogyha végez a munkával akkor elmegyünk vásárolni. Ilyen kettő körül feljön a lakásba, és nekiáll ilyen teljesen abnormális módon így siettetet. Hogy na, na, menjünk, na! Gyere, vásárolni! Jól van mondom, nem érünk rá?! És akkor már nem bírta tovább, mikor leértünk a kocsiba a parkolóhoz, akkor megkérte a kezemet a parkolóban. [...]"

A házasságkötés tervezése, az időzítés elsősorban a saját élettervvel függött össze (a menyasszony 20-as éveinek közepére házasságban szeretett volna élni és gyermeket akart vállalni):

„Mi nagyon fiatalok vagyunk. 19 éves voltam, amikor találkoztunk, én 23 vagyok. János 27 lesz. [...] És én ilyen 25 éves korom körülre terveztem a babavárást. A gyermekvárast pontosan. És így, hogy előtte házasodunk, mert mindenképpen szerettünk volna előtte házasodni, akkor ez így pont jól jön ki úgymond. [*És miért szerettetek volna a baba előtt házasodni? Hogy az így kell csinálni?*] Igen, de nem külső nyomásra. Ha csak nem azt vesszük külső nyomásnak, hogy János szülei nem házasok. Ő sem házasságban született gyermek. Én meg matematikailag kiszámoltam, hogy az én szüleim sem voltak házasok. [...] Hacsak ezt nem vesszük nyomásnak, hogy mind a ketten tudatában voltunk ezeknek a korai dolgoknak. Akkor egyéb nyomást semmiféleképpen nem kaptunk. És mi így szerettük volna ezt a dolgot.”

Mindezek mellett a Babaváró hitel felvételének szintén másodlagos szerepet tulajdonított:

„És más oka volt még, hogy most érettetek meg erre? CSOK-kal, Babaváróval terveztetek-e?”

Számoltunk egyébként most már az esküvő után. Amikor az esküvőtervezés folyamatában voltunk, akkor már számoltunk a Babaváróval, de nem konkrétan a Babaváró miatt házasodtunk. Hanem igazából az is benne van, hogy már volt nekem elég régen egy periódus a fejemben, és szerencsére az élet úgy hozta, ezt sikerül tartanom.”⁴⁸

⁴⁸ Nő, Somogy megye, kb. 25 éves, 2020. május.

Azt láthattuk tehát, hogy a házasságkötési motivációk között a praktikus és az érzelmi szempontok egyaránt, egymást erősítve jelentek meg, együttesen rajzolták ki a házasságkötések okait. Feltételezhetjük továbbá, hogy a gazdasági érdekek háttérbe helyezése, „elhomályosítása”, a nyilvános diskurzusokban is tetten érhető kritikákra (házasság krízise, érdekből házasodnak az emberek) is reflektált, a menyasszonyok elsősorban a házasságkötési motivációk komplexitásának hangsúlyozásával, a szerelmet, érzelmeket és a saját párkapcsolati tapasztalatokat középpontba állító ideológiával a kollektív, a „nyugati” szerelem-alapú ideális-házasságkötés elvárásoknak és a gazdasági érdekeket tabusító normáknak is próbáltak megfelelni. Illetve sokkal inkább az érzelmek és az érdekek, praktikumok együttes szerepét, a szempontok komplexitását hangsúlyozták. Számomra úgy tűnik, hogy ez a tabu fokozatosan háttérbe szorul Magyarországon, különösen a friss menyasszonyok körében.

Összegzés

Írásommal elsősorban a házasság egyéni és társadalmi meghatározottságiról szóló régóta tartó vitához kívántam hozzászólni és a kortárs házasságok különféle motivációit és szempontjait (anyagi érdekek versus romantikus szerelem) vizsgáltam. A probléma továbbra is aktuális hiszen a házassági motivációkat mind a tudományosságban és mind a közbeszédben napjainkban is gyakran civilizatorikusan értelmezik, a szerelmet a modernitáshoz, a gazdasági érdekeket a hagyományhoz kapcsolják. Bár a kortárs kutatások részben elszakadtak ettől a perspektívától, és az érzelmi, gazdasági faktorok együttes „külsős” beazonosítására törekednek. A tanulmány azt is bemutatja, hogy a komplex motivációk azonosítása már nem csak a kutatók „kiváltsága”, hanem a személyes, „belső” értelmezések részévé vált, még akkor is, ha az anyagi érdekek tabusítása, narratív elhomályosítása még mindig érzékelhető. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy az érintettek, a házasságot tervezők egyre szabadabban beszélnek erről. A kortárs házassági motivációk, kiemelten az anyagi meghatározottság kérdése a nyilvános diskurzusok szintjén még nem teljesen elfogadott, sőt kifejezetten sok kritikába ütközik. Durkheim kollektív pezsgéssel kapcsolatos szemléletét osztom olyan tekintetben is, miszerint a pezsgésben résztvevők (vagyis a házasulandók) olyan valóságelemeket tételeznek fel (a kortárs házasságokkal, saját házasságkötésükkel kapcsolatban) teljes meggyőződéssel, melyek a köreiken kívül (még) nem szükségképpen léteznek.⁴⁹ Vagyis a megközelítés szerint a résztvevők körében feltételezhetően más eredményekre, pl. házasságértelmezésekre, számíthatunk, mint a kívülállókéban (ti.

⁴⁹ L. MÁTHÉ TÓTH 2012. 25–26.

kritikai diskurzusok, házasság krízise). Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy ezek a belső körből, személyes érintettségek okán kiinduló változások nem válhatnak majd/egyszer a fősodor részévé. Sőt, úgy vélem, ez az ellenállás pontosan azt jelzi, hogy változás van a láthatáron.

Rövidítések

CARTER – DUNCAN 2017	CARTER, Julia – DUNCAN, Simon: Wedding paradoxes: Individualized conformity and the “perfect day”. <i>The Sociological Review</i> 65. (2017:1) 3–20.
CARTER – DUNCAN 2018	CARTER, Julia – DUNCAN, Simon: Reinventing Couples: Tradition, Agency and Bricolage. Basingstoke, 2018.
DURKHEIM 1915	DURKHEIM, Emil: The Elementary Forms of the Religious Life: A Study in Religious Sociology. London, 1915.
ENGLER – PÁRI 2021	ENGLER Ágnes – PÁRI András: Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején: Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Budapest, 2021.
HABLICSEK 1995	HABLICSEK László: Az első és második demográfiai átmenet Magyarországon és Közép-Kelet-Európában. (Népességtudományi Kutató Intézet kutatási jelentései 54.) Budapest, 1995.
HUNGLER – KENDE 2019	HUNGLER Sára – KENDE Ágnes: Nők a család- és foglalkoztatáspolitikai keresztútján. <i>Pro Futuro: a jövő nemzedékek joga</i> 9. (2019:2) 100–117.
GIDDENS 1992	GIDDENS, Anthony: The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Cambridge, 1992.
GRZEBALSKA – PETŐ 2018	GRZEBALSKA, Weronika – PETŐ Andrea: The gendered modus operandi of the illiberal transformation in Hungary and Poland. <i>Women’s Studies International Forum</i> 68. (2018) 164–172.
IKELS 2004	IKELS, Charlotte (ed.): Filial Piety: Practice and discourse in contemporary East Asia. Stanford, CA, 2004.
ILLUZE 2012	ILLUZE, Eva: Why Love Hurts: A Sociological Explanation. Cambridge, 2012.
MALCHIODI 2021	MALCHIODI, Cathy: Please Don’t Take My Collective Effervescence Away: Synchrony and entrainment are key rhythmic factors in health and well-being. <i>Psychology Today</i> https://www.psychologytoday.com/us/blog/arts-and-health/202108/please-don-t-take-my-collective-effervescence-away (Letöltés ideje: 2023. április 19.)
MÁTHÉ TÓTH 2012	MÁTHÉ TÓTH András: Durkheim és a kollektív pezsgés. A Vallási élet elemi formáinak 100. évfordulójára. http://arts.u-szeged.hu/download.php?docID=17661 (Letöltés ideje: 2023. március 11.)
MURINKÓ – ROHR 2018	MURINKÓ Livia – ROHR Adél: Párkapcsolatok, házasságkötés. In: Demográfiai Portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. Szer. Monostori Judit – Öri Péter – Spéder Zsolt. Budapest, 2018. 9–28.

- OTNES – PLECK 2003 OTNES, Cele C. – PLECK, Elizabeth H.: Cinderella Dreams. The Allure of the Lavish Wedding. Berkeley – Los Angeles – London, 2003.
- POBERT – PYWELL 2021 POBERT, Rebecca – PYWELL, Stephanie: Love in the time of Covid-19: a case-study of the complex laws governing weddings. *Legal Studies* 41. (2021) 676–692.
- PONGRÁCZ – SPÉDER 2003 PONGRÁCZ Tiborné – SPÉDER Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság – hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle* 13. (2003:4) 55–75.
- REYNOLDS 2020 REYNOLDS, Leslie: FP-20-24 Marriage Rate in the U.S.: Geographic Variation, 2019. *Family Profile* 24. (2020) <https://www.bgsu.edu/ncfmr/resources/data/family-profiles/reynolds-marriage-rate-geographic-variation-2019-fp-20-24.html> (Letöltés ideje: 2025. március 30.)
- STANDELL 2018 STANDELL, Jacob: Increasing marriage rates despite high individualization: Understanding the role of internal reference in Swedish marriage discourse. *Cultural Sociology* 12. (2018:1) 75–95.
- SOMLAI 2013 SOMLAI Péter: Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig. Budapest, 2013.
- SZIKRA 2018 SZIKRA Dorottya Távolodás az európai szociális modelltől – a szegénység társadalompolitikája. *Magyar Tudomány* 179. (2018:6) 858–871.
- VALENTINE – BECKERMAN – ALÈS 2017 VALENTINE, Paul – BECKERMAN, Stephen – ALÈS, Catherine: The Anthropology of Marriage in Lowland South America: Bending and Breaking the Rules. Gainesville, 2017.
- WAGNER – CHOI – COHEN 2020 WAGNER, Brandon G. – CHOI, Kate H. – COHEN, Philip N.: Decline in Marriage Associated with the COVID–19 Pandemic in the United States. *Socius: Sociological Research for a Dynamic World* 6. (2020:1-8). <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7780066/> (Letöltés: 2025. március 30.)